

UNIVERZITA JANA ÁMOSA KOMENSKÉHO PRAHA

KONFLIKTY V RODINÁCH A ICH RIEŠENIE

bakalárska práca

2013

Ján Báčik

UNIVERZITA JÁNA ÁMOSA KOMENSKÉHO PRAHA

Bakalárske kombinované štúdium

2011 - 2013

BAKALÁRSKA PRÁCA

Ján Báčik

Konflikty v rodinách a ich riešenie

Praha 2013

Vedúci bakalárskej práce:

PhDr. Ernest Kováč

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Čestne vyhlasujem, že bakalársku prácu som vypracoval samostatne, neporušil som autorský zákon a použitú literatúru som uviedol na príslušnom mieste.

Súhlasím s prezenčným sprístupnením v univerzitnej knižnici.

Praha 2013

Ján Báčik

POĎAKOVANIE

Touto cestou by som sa chcel poďakovať školiteľovi mojej bakalárskej práce s názvom Konflikty v rodinách a ich riešenie PhDr. Ernestovi Kováčovi za jeho odborné rady, odborné vedomosti a metodickú pomoc, ktorú mi poskytol pri jej vypracovaní.

ANOTÁCIA

Práca sa venuje konfliktom a problémom v rodinách. Je zameraná najmä na celospoločenské problémy akými sú chudoba, alkoholizmus a najmä rozvod manželstva a jeho príčiny. Rozvod treba pokladať za stresovú situáciu, ktorá nesie v sebe množstvo negatívnych dôsledkov pre partnerov a ich deti. Cieľom práce je objasniť problematiku rozvodu manželov na vývoj dieťaťa, priblížiť problematiku prežívania dieťaťa vyrastajúceho v neúplnej rodine a poukázať na sociálne potreby rozvedenej rodiny vyplývajúce so spolužitia jedného rodiča s deťmi. Práca sa zameriava na metódy a formy konkrétnej činnosti pomoci sociálneho pracovníka rozvedeným rodinám. Záver obsahuje zhrnutie zistených skutočností.

Kľúčové pojmy

Rodina. Rozvod. Sociálne problémy. Sociálny pracovník. Pomoc.

ANOTATION

The work looks at the conflicts and problems in families. It is aimed mainly at the society-wide problems such as poverty, alcoholism and the divorce and its causes. Divorce is to be considered as stressful situation, which carries a lot of negative consequences for partners and their children. The aim of this work is to study, how can divorce influence development of child and it also wants to illustrate an issues of children dealing with growing up in an incomplete family and to refer to the needs of incomplete family resulting from cohabitation of one parent and children. It focuses on the methods and forms of a concrete activity of social worker in order to help divorced families. The end work contains summary of findings.

Keywords

Family. Divorce. Social problems. Social worker. Help.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 RODINA	9
1.1 Charakteristika rodiny.....	11
1.2 Funkcie rodiny	14
1.3 Typy rodín.....	17
2 SÚČASNÉ PROBLÉMY V RODINÁCH.....	19
2.1 Rozvod.....	20
2.2 Vplyv rozvodu na dieťa	22
2.3 Porozvodová starostlivosť a vyživovacia povinnosť	25
3 ČINNOSŤ SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA.....	30
3.1 Formy a metódy sociálneho pracovníka	32
3.2 Osobnostné predpoklady sociálneho pracovníka.....	37
3.3 Pomoc rozvedeným osobám	39
ZÁVER	42
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	43

ÚVOD

Motiváciou k výberu téma bol náš osobný záujem. Spracovanie témy vznikalo na základe bolesti, ktorú prežívajú opustení manželia každý deň vo svojej rodine.

Je veľmi veľa konfliktov a náročných životných situácií, ktoré môžu rodinu stretnúť.

Nástup demokracie zaznamenal určité zmeny spoločenskej situácie. Narušené vzťahy v rodine, veľká psychická záťaž členov rodiny plynú aj z nedostatku financií v rodine. Na Slovensku je veľkým problémom v rodinách alkoholizmus, prejavujúci sa nielen u mužov, ale čoraz častejšie aj u žien. Nikdy nebola rodina tak ohrozená, ako teraz. O rodine sa začína hovoriť čoraz viac. Veľmi vážnym problémom na Slovensku je rozvod. Rozpadáva sa tisíce a tisíce rodín vo svete. A boli založené z lásky. Kde je tá láska?

Asi človek prestal byť pre druhého darom a láska i vzájomné úcta sa vytratili. Médiami je propagovaný neviazaný život a rozvodové právo je liberálne. To všetko vedie k rozpadu tejto spoločensky dôležitej základnej inštitúcie, akou je rodina.

Mnohí manželia nechcú ukončiť manželstvo, keď sa dostaví kríza. Pokúšajú sa čeliť vznikajúcim ťažkostiam, mnohí navštívia manželskú poradňu a rozprávajú sa s priateľmi, čo ďalej robiť. Cítia zodpovednosť za svoje áno. Majú zodpovednosť za deti, ktoré by sa museli deliť o otca a matku. Žiaľ pre mnohých v dnešnej dobe je rozvod úplne bežná vec a skoro nikto sa nad tým nepozastavuje. Vedecké výskumy ukazujú, že rozvod manželov má ďalekosiahle následky nielen na vzťahy v rodine, ale aj na celkový vývoj osobnosti dieťaťa. A to je veľmi vážny problém. Život je zložitý a záťaž na rodinu a manželstvo je veľká.

Rozvod je znehodnotením manželského vzťahu. Rodičia vytvárajú prostredie, v ktorom sa buduje vzťah medzi rodičmi a deťmi. Vzťah, ktorý by mal dieťaťu zabezpečiť istotu a dôveru.

Naším cieľom je poukázať na problémy a konflikty súčasnej rodiny v spoločnosti a zároveň priblížiť problematiku rozvodu, ktorý v dnešnej modernej dobe postihuje čím ďalej viac rodín a je bolestným zásahom do života detí hlavne v emocionálnej oblasti, v ktorej prichádza k mnohým zraneniam, často aj trvalým.

Našou snahou je aj poukázať na formy pomoci, ktoré môže poskytnúť sociálny pracovník manželom, ktorí sa chcú rozvieť.

Bakalárska práca má teoretický charakter a pozostáva z troch kapitol.

Prvá kapitola je zameraná na vymedzenie základných pojmov. V podkapitolách opisujeme význam a funkcie rodiny. V poslednej podkapitole približujeme typy rodín.

V druhej kapitole sa zaoberáme súčasnými problémami v rodinách akými sú nedostatok peňazí, alkoholizmus, ktorý sa prejavuje nielen u mužov, ale aj u žien a najväčším problémom súčasnosti, akým je rozvod manželov. V podkapitolách sa ďalej venujeme definícii rozvodu, ktorý je znehodnotením manželského vzťahu, vplyvu rozvodu na psychický vývoj dieťa, porozvodovej starostlivosti a s tým súvisiacej vyživovacej povinnosti.

V tretej kapitole sa zameriavame na činnosť sociálneho pracovníka. V podkapitolách popisujeme formy a metódy práce sociálneho pracovníka a akú pomoc môže poskytnúť rozvedeným osobám sociálny pracovník.

1 RODINA

„Rodina môže byť miestom, kde človek nájde lásku, porozumenie a podporu, i keď všetko ostatné sklame – kde sa osviežime, naberieme novú silu a úspešnejšie sa tak vyrovnáme s vonkajším svetom. Ale pre milióny problémových rodín je to len snom.“ (Satir, 2006, s. 20)

Každý má právo narodiť sa vo svojej rodine. Mnoho autorov popisuje charakteristiku rodiny a je veľa opisov, čo je rodina, v tejto kapitole by sme skúmali názory rôznych autorov na rodinu.

„Rodina vzniká na základe prirodzenej potreby každej ženy a každého muža dávať a prijímať lásku.“ Láska v rodine v sebe obsahuje vzájomnú zodpovednosť, spolupatričnosť, je podstatou a princípom rodinného života. Bez lásky rodina nedokáže normálne fungovať. Vzťah muža a ženy je prameňom ďalších vzťahov v budúcej rodine. Podstatou rodičovského vzťahu je odovzdávanie života, zodpovednosť za biologický, duchovný a sociálny rozmer jeho rastu a rozvoja na základe jeho vrozených dispozícií a osobnostných možností rodičov. (Lenczová, 2006, s. 6)

Rodiny sa počas života jej členov vyvíjajú a líšia sa navzájom aj vo svojich podobách na základe osobitostí jej členov. Významné sú predovšetkým rozdiely vo vnútornom živote rodiny a v spôsobe jej fungovania navonok podľa týchto vnútorných vzťahov. Za tradičnú považujeme rodinu so silnými citovými putami a pevnými väzbami jednotlivých členov navzájom. Slovenská rodina je hierarchizovaná – pevná rola otca a matky predstavuje modely gender správania, ktoré si dieťa transformuje a na základe ktorých si utvára osobnú predstavu o vlastnej rodičovskej role v dospelom živote. V dnešnej zložitej spoločenskej situácii zostáva ideálom otec, ako ochranca a živiteľ rodiny, ktorý je zároveň zodpovednou autoritou, poskytujúcou deťom predovšetkým istotu, rovnako, ako viac zdieľaná láska a práca obetavej matky v prospech rodiny. Tieto rodičovské modely zároveň do značnej miery predurčujú správanie detí k svojim budúcim partnerom a svojim deťom v dospelosti. (Cabanová, 2006)

Model rodinného životného prebieha v týchto štádiách:

1. štádium (adaptačné)

Dvojica začína spoločný život, odčleňuje sa od svojich pôvodných rodín, tvorí sa párová identita. Vzájomné puto medzi mužom a ženou sa stáva silnejšie ako puto k orientačnej rodine. Na začiatku spoločného života dochádza k vzájomnému zosúladoňovaniu, formovaniu životného štýlu a identifikácii s manželskými rolami.

2. štádium (narodenie prvého dieťaťa)

V priebehu celého rodinného cyklu dochádza práve v tomto období k najväčším zmenám. Manželia sa stávajú rodičmi, teda im pribúdajú úlohy spojené so starostlivosťou o dieťa. Od prvých dní by sa mali na výchove svojho potomka podieľať spoločne, nakoľko vyčlenenie otca z týchto povinností sa môže negatívne prejaviť na jeho citoch i citovom živote dieťaťa. Pre väčšinu rodičov je charakteristické, že pri prvom dieťati bývajú veľmi napätí a neistí, čo súvisí s tým, že sa len učia vychovávať.

3. štádium (narodenie ďalších detí)

Príchod ďalšieho dieťaťa či detí do rodiny už pre rodičov neznamena také vypätie, manželia sa totiž už o ne vedia postarať. Väčšie problémy v dnešnej dobe prináša skôr zabezpečenie optimálnych ekonomických podmienok fungovania rodiny.

4. štádium (deti sú žiakmi)

V tomto štádiu sa rodina nachádza, keď deti vstupujú do školy a preberajú na seba roly žiakov. Aj rodičom pribúdajú nové povinnosti – zladať normy školy a normami rodiny. Toto obdobie sa vo vzťahu manželov navzájom, ale aj k deťom, považuje za pomerne pokojné.

5. štádium (deti dospievajú)

Život v rodine s dospievajúcimi deťmi býva často veľmi náročný. Mládež už nie je tak pevne viazaná na rodičov, hľadá si svoju pozíciu v širšom sociálnom prostredí, objavuje prvé lásky, vzťahy a postupne sa snaží z rodiny unikať. Navyše u nej existuje nebezpečenstvo napodobňovania správania, ktoré je nežiaduce a to agresívne správanie, fajčenie, pitie alkoholu, konzumácia drog, hranie na automatoch. Manželom, ktorí sú na vrchole kariéry, k starostiam s deťmi často pribúdajú aj problémy spojené so starobou ich rodičov. Do popredia tu vystupuje morálna povinnosť zabezpečiť im primeranú starostlivosť.

6. štádium (opúšťanie hniezda)

Toto štádium sa pre rodinu začína osamostatňovaním sa prvého dieťaťa a jeho odchodom z domu. Mnohí manželia sa obávajú samoty a toho, že v ďalších rokoch nezvládnu život vo dvojici. Často prehnane pomáhajú svojim deťom a ich rodinám, pričom niekedy neprimerane zvládajú nové životné roly ako svokor, svokra a starý rodič.

7. štádium (prázdne hniezdo)

Rodina sa zužuje na pôvodný pár po tom, ako sa všetky deti osamostatnili. Niektoré manželské páry sa zblížia viac ako kedysi, nachádzajú radosť vo vnúčatách, ale u mnohých párov dochádza k odcudzeniu sa.

8. štádium (smrť jedného z manželov)

V tomto štádiu fakticky cyklus končí. Ovdovený partner (v našich podmienkach najčastejšie žena) ostáva žiť sám. Mnohí sa so smrťou životného druhu a novým spôsobom života už nikdy nedokážu vysporiadať a nezískajú úplnú citovú stabilitu. Smrť rodiča, starého rodiča často kriticky prežívajú aj deti a vnúčatá. Táto fáza má teda tiež mimoriadny vplyv na rodinu najmä z hľadiska emocionálneho. (Kasanová, 2008)

1.1 Charakteristika rodiny

Možný (In Kasanová, 2008, s. 42) **rodinu** chápe ako: „inštitucionálne zaistenie ľudskej reprodukcie, legitímne v danej spoločnosti. Pod pojmom rodina sa dnes označuje najmä manželský pár s deťmi.“

Jandourek charakterizuje rodinu ako formu dlhodobého solidárneho spolužitia osôb spojených príbuzenskými vzťahmi, ktorá zahrňuje rodičov a deti. (Kasanová, 2008)

„Rodina sa charakterizuje ako základná bunka spoločnosti“. Rodina vzniká manželstvom. Základná bunka znamená, že nemôže byť ničím iným nahradená a je schopná delenia, teda odovzdávania života. Rozvoj osobnosti sa začína v rodine, rodinnou výchovou. (Tománek, 2012, s. 33)

Sopóci poníma rodinu ako sociálnu skupinu zloženú z dvoch alebo viacerých osôb, žijúcich v jednej domácnosti, ktoré sú spojené manželskými, pokrvnými alebo adopčnými zväzkami. (Kasanová, 2008)

Rodinu charakterizuje väčšina autorov ako „základnú spoločenskú jednotku zaujímajúcu v štruktúre spoločnosti pevné miesto. Každá rodina je jedinečnou inštitúciou, pre ktorú je typický špecifický, jedinečný a neopakovateľný súbor znakov.“ Z hľadiska jej členov je rodina malou spoločenskou skupinou, ktorú spája intimita vzájomného spolužitia, citové putá, úcta a láska, každodenný kontakt, spoločná domácnosť, súdržnosť pri dosahovaní spoločných cieľov a uspokojovaní rozličných duchovných i hmotných potrieb. (Ondříková, 2012, s. 33)

„Rodina je jediný sociálny útvar, ktorý v sebe spája tri rozmery:

- biologický,
- psychologický,
- sociálny,

tvoriaci základ jej jedinečnosti a nenahraditeľnosti.“ (Kasanová, 2008, s. 48)

Vo Veľkom psychologickom slovníku sa uvádza, že rodina je „spoločenská skupina spojená manželstvom alebo pokrvnými vzťahmi, zodpovednosťou a vzájomnou pomocou.“ (Hartl, 2010, s. 504)

Stotožňujeme sa s Možným, ktorý uvádza, že členovia rodiny zvyčajne žijú spolu a tvoria jednu domácnosť, ktorá môže zahŕňať dve, často aj tri pokolenia. Vzájomné vzťahy medzi členmi rodiny sú určené ich citmi a postojmi, ďalej tradíciám odovzdávanými výchovou, ale aj právom a náboženskými normami. Rodina ako prostriedok, s ktorým sme najviac spätí, nás výrazne ovplyvňuje a my ovplyvňujeme ju. Vytvára vlastné kultúrne prostredie, ktoré formuje osobnosť detí, ale je aj obrazom doby a jej politických, sociálnych, ekonomických, kultúrnych a ďalších podmienok a zásad. (Kasanová, 2008)

Vzťah muža a ženy je prameňom ďalších vzťahov v budúcej rodine. Podstatou rodičovského vzťahu je odovzdávanie života, zodpovednosť za biologický, duchovný a sociálny rozmer jeho rastu a rozvoja na základe jeho vrodenej dispozície a osobnostných možností rodičov. Pre dieťa je veľmi potrebné, aby ho rodičia boli schopní prijať bez podmienok, také, aké je. Špecifikom rodičovského vzťahu je, že je prameňom základnej dôvery a zmyslu života dieťaťa a vytvára priestor pre rozvoj identity jeho osobnosti. Pre zdravý rozvoj osobnosti dieťaťa nesmie chýbať aj dobrý vzájomný vzťah medzi rodičmi. (Lenczová, 2006)

Rodina poskytuje dieťaťu modely k napodobňovaniu i identifikácii. Predáva mu

základný model – model sociálnej interakcie a komunikácie v malej sociálnej skupine. Začleňuje dieťa do určitého spôsobu života a podáva mu určité sociálne požiadavky a normy. Vzťah medzi rodičmi a deťmi sa nerozvíja v rovine autority a podriadenosti, ale v rovine priateľstva. Obaja rodičia sa stávajú predstaviteľmi možného partnerského vzťahu, ktorý dieťa od prvej chvíle svojho života učí tomu, ako taký vzťah vyzerá, aké sú pravidlá jeho fungovania. (Baluchová, 2010)

Rodinné fungovanie je schopnosť rodiny fungovať v týchto rozhodujúcich oblastiach:

- osobné fungovanie (spokojnosť členov so svojou pozíciou v rodine),
- manželské, partnerské fungovanie (spokojnosť v sexuálnej oblasti, vzájomný súlad),
- rodičovské fungovanie (zodpovednosť za výchovu detí a pocit obohatenia z rodičovskej role,
- socioekonomické fungovanie (ekonomická úroveň rodiny a sociálne začlenenie). (Sobotková, 2007)

Podľa Bakošovej (2008) význam rodiny v západnej Európe vytlačili hodnoty konzumnej spoločnosti, v štátoch východnej Európy bola rodina a jej hodnoty vytláčané hodnotami totalitnej spoločnosti. Súčasná rodina sa tak stáva určujúcou hodnotou obnovy Európy. Trendy vývoja rodín v európskych štátoch v novom tisícročí majú vplyv na zmenu rodín na Slovensku. V dôsledku vysokých individuálnych a celospoločenských nárokov sa mení štruktúra a rozsah rodín, deľba práce v rodine, rodinné vzťahy, formy rodinného spolužitia, prejavuje sa nižšia akceptácia hodnôt rodiny, ohrozená je nukleárna rodina.

Už niekoľko desaťročí odborná literatúra uvádza, že rodina je základnou bunkou spoločnosti, že je najvýhodnejším miestom pre výchovu detí, dobrú starostlivosť, bezpečie, vzájomnosť, toleranciu, akceptáciu, spojenie vonkajších a vnútorných interakcií.

Pre tradičnú slovenskú rodinu je tiež typické, že je súdržná a poskytuje ochranu svojim členom počas celého života. takáto rodina poskytuje silné citové a sociálne väzby. Posilňuje osobnosť, keďže predstavuje pre človeka bezpečný azyl v krízových situáciách, jej členovia nadobúdajú presvedčenie, že vždy aj po dosiahnutí dospelosti

do nej patria. Tento pocit spolupatričnosti položený rodinou, nie je daný všetkým kultúram, hlavne v západnej kultúre. (Cabanová, 2006)

Súčasná rodina je ohrozovaná viacerými vonkajšími i vnútornými činiteľmi a to:

- spoločenské vplyvy, trendy, postoje a zámery,
- podnikateľské a trhové prostredie,
- nedostatočné opatrenia zo strany spoločnosti,
- modernizácia a liberalizácia spoločnosti,
- dehonestovanie kultúry,
- deštrukcia rodinných vzťahov,
- nestabilita manželstiev,
- nepripravenosť k založeniu rodiny,
- konzumný spôsob života.

I vďaka týmto aspektom sa často stretávame s názormi, že súčasná rodina a s ňou súvisiaca rodinná výchova sú v kríze. Každý deň sa nám dostávajú informácie o rozpade etických noriem spoločnosti, o rozpade manželstiev, rodín, násilí. (Tománek, 2012)

1.2 Funkcie rodiny

Po funkcii (funkcia z latinského slova *functio* znamená špecifická činnosť, výkon, ale aj úloha a povinnosť) rozumieme „charakteristické činnosti rodiny ako prirodzenej súčasť sociálneho prostredia, ktoré sú v istom vzťahu k sociálnemu organizmu ako celku. každá z funkcií rodiny uspokojuje určitú potrebu alebo skupinu potrieb jej členov alebo celej spoločnosti.“ (Kasanová, 2008, s. 62-63)

Matoušek uvádza za základné ukazovatele a funkcie rodiny:

- kultúrna a hodnotová orientácia rodiny,
- nasýtenie základných potrieb jednotlivých členov rodiny,
- stav domácnosti z hľadiska potrieb členov,
- funkčnosť rodičovského systému a ohraničenie rodičovského systému voči deťom,
- hodnotenie vývoja dieťaťa,
- funkčnosť manželského systému,
- vzťahy členov rodiny k širšiemu príbuzenstvu,

- vzťahy k dôležitým inštitúciám pre rodinu,
- zamestnanie rodičov, jeho perspektíva, pracovná spokojnosť,
- materiálne zdroje, ktoré má rodina k dispozícii a spôsob rozhodovania o nich,
- štýl komunikácie. (Kasanová, 2008)

Funkčná rodina je zdravá rodina, normálna rodina, harmonická rodina. Kvalitu rodinného fungovania podstatne ovplyvňujú:

- spokojnosť jednotlivých členov s rodinným životom, rodinnej súdržnosti a adaptability,
- znalosti a schopnosti riešiť konflikty a problémy v partnerskom vzťahu efektívne, aby sa dosiahla obojstranná spokojnosť,
- flexibilita a súlad partnerov ohľadom možnosti trávenia voľného času. Partneri sú radi spolu, ale vyhovujú jeden , pokiaľ chcú tráviť nejaký čas oddelene a rozvíjať vlastné záujmy,
- spokojnosť s tým, ako sú uspokojované osobné potreby a záujmy, to súvisí s kvalitou života,
- efektívna komunikácia medzi partnermi. Dôležité je, aby obaja partneri boli vzájomnou komunikáciou spokojní,
- rodinné sily – členovia rodiny sú na rodinu hrdí, sú k sebe lojálni a veria, že spolu prekonajú aj prípadnú krízu a ťažkú dobu,
- dobré vzťahy so širšou rodinou a priateľmi a kvalitná sociálna opora. (Sobotková, 2007)

Osobitne vo vzťahu k dieťaťu sa považujú za základné psychologické funkcie rodiny rozhodujúce pre zdravý rozvoj osobnosti tieto:

1. Rodina uspokojuje základné primárne potreby dieťaťa v ranných štádiách jeho života.
2. Uspokojuje potrebu organickej náležitosti dieťaťa k domovu, potrebu mať svojho človeka - otca, matku, mať potrebné sociálne cítenie k blízkym ľuďom, potrebu integrovať sa s nimi, vytvárať potrebné vzťahy.
3. Rodina poskytuje dieťaťu od najútlejšieho veku akčný priestor pre vlastnú seberealizáciu, súčinnosť s druhými.
4. Rodina pozvoľna uvádza deti do vzťahu k veciam rodinného vybavenia (hmotný statok rodiny).

5. Rodina poskytuje dieťaťu bezprostredne pôsobiace vzory a príklady. Vidieť v druhom človeku osobnosť a sám chcieť byť osobnosťou.
6. Rodina v dieťati zakladá, upevňuje a ďalej rozvíja vedomie povinnosti, zodpovednosti, ohľaduplnosti a úcty ako niečo, čo patrí k životu.
7. Rodina otvára dieťaťu príležitosť vojsť do medzigeneračných vzťahov (rodičia, starí rodičia, súrodenci).
8. Prostredníctvom rodičov, starých rodičov, súrodencov, príbuzných a priateľov rodina navodzuje predstavu o širšom okolí, o spoločnosti a svete.
9. Rodina je deťom a dospelým miestom, kde sa môžu zveriť, očakávať múdre vypočutie, radu a pomoc, je útočiskom v situáciách životnej bezradnosti. (Kasanová, 2008)

Jeden z najvýznamnejších zdrojov, ktorý vplýva na formovanie vývoja jedinca a na jeho duševné zdravie, je práve rodinné prostredie. Ovplyvňuje jazykovú a komunikačnú kompetenciu dieťaťa, jeho kognitívny a emocionálny vývoj, postoje, názory, predsudky. (Kasanová, 2008)

Funkčná rodina, kreovaná, stabilizovaná a rozvíjajúca sa podľa noriem a mechanizmov pevnej komunity ako účelovej, udržiavanej a neformálnej skupinovej inštitúcie, má najlepšie predpoklady byť vhodným prostredím pre formovanie zdravej osobnosti a byť prevenciou deviantnosti v spoločnosti. Kasanová uvádza nasledovné dôvody:

- dáva istotu zázemia pre tvorivú, efektívnu a výkonnú prácu podľa profesie a kvalifikácie otca, matky i dospelých, ekonomicky spôsobilých členov rodiny,
- organizačnými princípmi a štrukturálnymi prvkami (deľby práce a zodpovednosti) utvára podmienky i vhodné napätie (ambície) pre osobnostný rast,
- v rodine sa utvára tímová atmosféra pracovného, pritom individuálneho programu, vzájomne rešpektovanými cieľmi a bezbariérovými vzťahmi,
- je ochranou pred neuhmi a negatívnymi prvkami spoločnosti, utvára vhodné podmienky a hodnoty na využitie moderných a pozitívnych prúdov svetového liberálneho vývoja,
- špecifickými technikami a osobitným duchovným programom formuje v psychike každého člena rodiny duchovný imunitný systém, ktorý chráni duševný stav pred škodlivým pôsobením nadmerných stresov, frustrácií, napätia,

- aplikáciou otvorenosti, priamosti a vzájomnej kritickosti s mierou ohľaduplnosti a citlivosti zabezpečuje neustály rozvoj osobnosti nestarnúcej pružnosti,
- u mladých členov rodiny formuje a stabilizuje zdravú a pevnú hodnotovú a životnú orientáciu, vôľovú zodpovednosť a obranyschopnosť proti lákadlám,
- svojimi poznatkami, postupmi a technikami je predpokladom trvajúcej duševnej vyrovnanosti, pozitívneho myslenia, životného optimizmu, ohraničenie negatívnych emocionálnych stavov, náladovosti, zloby, hnevu a vášni,
- umožňuje osobné a pracovné úspechy. (Kasanová, 2008)

Hlavné rodinné funkcie ako uvádza Lenczová sú:

Prokreatívna – lebo rodina je prameňom ľudského života.

Ochranná – ochrana vo fyzickom, citovom a sociálnom zmysle, ochrana ducha a tela, nielen detí, ale aj dospelých, zdravých a najmä chorých.

Ekonomicko-zabezpečovacia funkcia – vyjadruje ekonomický rozmer života rodiny, kde možno hovoriť o rodinnom rozpočte, spotrebe, investíciách, službách, ktoré šetria výdavky rodiny a o rôznych formách kompenzácií z verejných zdrojov na náklady rodiny spojené s výchovou detí.

Výchovno–socializačná, ktorá je učenie sa na vzoroch ľudí, ktorí pre dieťa sú (alebo by mali byť) prirodzenou autoritou, ktorí uvádzajú dieťa do sveta kultúrnych a duchovných hodnôt a do vzťahov mimo rodiny. (Lenczová, 2006)

1.3 Typy rodín

Sobotková (2007) uvádza tri základné typy:

1. Uzavretý rodinný systém – je typický pevnými štruktúrami ako vzťahnými bodmi pre poriadok a zmenu.
2. Otvorený rodinný systém – poriadok a zmena vyplývajúce z interakcie relatívne pevných, ale vyvíjajúcich sa rodinných štruktúr.
3. Náhodný (nepravidelný) rodinný systém – všetky štruktúry sú nestabilné.

Každý človek, ktorý si založí rodinu, patrí k dvom nukleárnym rodinám:

1. K orientačnej, východiskovej rodine pôvodu, v ktorej sa nachádza vo funkcii dieťaťa.
2. K reprodukčnej, rozmnožovacej, v ktorej je vo funkcii rodiča.

Každá nukleárna rodina obsahuje dva druhy vzťahov:

- vzťahy filiacie (pokrvné, medzi rodičmi a deťmi)
- vzťahy afinity (manželské)

Rozlišujeme podľa svojej štruktúry niekoľko typov rodiny:

- *úplnú rodinu*, kde žijú obaja rodičia s vlastným alebo nevlastným dieťaťom,
- *neúplnú rodinu*, kde jeden vlastný rodič žije osamelo s vlastnými alebo nevlastnými deťmi (neúplná rodina bez matky, neúplná rodina bez otca),
- *doplnenú rodinu*, kde vlastný rodič s dieťaťom žije v novom manželstve s iným partnerom (rodina doplnená o otca, rodina doplnená o matku),
- *náhradnú rodinu*, kde sledované dieťa žije u adoptívnych rodičov či pestúnov,
- *rodinu družskú*, kde obaja vlastní rodičia žijú spolu ako druh a družka. (Kasanová, 2008)

Poznáme také rodiny, v ktorých si utvárame svoju identitu:

- rodina previazaná, ktorá je strnulá. Nedovoľuje členom rodiny, aby boli iní, usiluje sa o absolútnu konformitu a kontrolu. Ľudia sú spútaní. alebo sa hodia všetci do jedného vreca ako rovnakí takým spôsobom, že je ťažko rozvinúť individuálnu identitu, individualita sa nepripúšťa. Je to situácia, v ktorej sú ľudia kontrolovaní a sami kontrolujú iných,
- neviazaná rodina, kde majú jej členovia vzájomný odstup. Chýba im interakcia a súdržnosť. Rodina je rozkúskovaná, každý z jej členov ide iným smerom. V takýchto rodinách sa často nachádzajú osoby emočne narušené. V rodinách previazaných a v rodinách neviazaných bývajú vzájomné vzťahy deštruktívne,
- angažovaná rodina, v ktorej sa dosahuje lepšia vyváženosť medzi konformitou a nezodpovednou individuálnosťou. V tomto type rodiny býva medzi jej členmi bohatá interakcia. Hoci niekedy sa môžu vyskytnúť problémy a znaky deštrukcie, zdravá rodina ich dokáže poopraviť. Členovia angažovanej rodiny majú pocit istoty, dôvery, vážia si svoje hodnoty. Nevyhýbajú sa primeranému hnevu a produktívnemu konfliktu. Vedia milovať a odpúšťať, vzájomné vzťahy sú zdravé. (Kasanová, 2008)

2 SÚČASNÉ PROBLÉMY V RODINÁCH

Rodina má nenahraditeľnú úlohu. Žiaľ, rodičia majú veľmi málo času na svoju rodinu, na svoje deti. V rodine často absentuje jeden rodič, je častá najmä neprítomnosť otca. Výchovnú úlohu plnia aj masmédiá. Stúpa kriminalita mladistvých, počet trestných činov, vyskytuje sa alkoholizmus u mužov, ale v poslednej dobe aj u žien. Rastie individualizmus, neschopnosť prevziať na seba zodpovednosť. V súčasnosti sa vyskytujú v rodinách aj finančné problémy, v niektorých dokonca veľká chudoba.

Veľmi častým problémom v rodine je alkoholizmus alebo iné závislosti. Mnohé ženy v takomto vzťahu zostávajú dlhé roky, niektoré z neho neodídu vôbec a trpia. treba si uvedomiť, že „každý konflikt medzi mužom a ženou zasiahne celú rodinu a zvlášť deti.“ (Šmollová, 2007, s. 51)

Príčiny narušeného vzťahu v rodinách spôsobujú poruchy komunikácie, nezhody vo výchove detí, žiarlivosť, ktorá je častým prejavom úzkosti z možnej straty partnera, rôzne závislosti, ktoré sú odrazom nespokojnosti v manželstve, rodine a sú akýmsi únikom pred problémami. (Šmolka, 2008)

Ak sa v manželstve vyskytne problém, ženy majú potrebu o vzťahu hovoriť, pretože ich niečo trápi a chcú sa cítiť lepšie. Na druhej strane muži nechcú hovoriť, pretože im potom lepšie nebude, ale bude im ešte horšie. Ak žena prinúti muža k rozhovoru, obaja nakoniec budú prežívať sklamanie a pocit, že im chýba spoločné puto. Práve toto prežívanie osamotenía je jadrom každého konfliktu alebo urazeného mlčania. Medzi manželmi sa začína vytvárať odstup, ktorý sa môže prehlbovať. Skutočný dôvod, prečo muž nechce hovoriť o ich vzťahu pramení z faktu, že manželkina nespokojnosť s jeho osobou v ňom prebúda pocit zlyhania. Je zahanbený a tento pocit mu bráni pochopiť partnerkine obavy. Vzťah môže stroskotať aj vtedy, keď ani jeden z manželov neurobí nič zlého, pokiaľ si neuvedomí, nakoľko strach narušuje spojenie medzi nimi. Je dôležité, aby sa manželia nevzdialili od seba kvôli nedostatočnej alebo zlej komunikácii. Najväčšiu nádej na záchranu manželstva je potrebné hľadať vo vzájomnom porozumení a citovom spojení. (Love, 2009)

Nebezpečenstvom v manželstve je skutočnosť, že ak sa postupujúca kríza nerieši a v manželskej komunikácii sa upevňuje stereotyp deštruktívnych hádok, ktorých cieľom nie je nájsť vhodné riešenie, ale tromfnúť toho druhého. Tak sa manželstvo

stáva kolobehom neustálych zápasov striedajúcich sa s nepriateľským mlčaním. Možno povedať, že narastá rozvodový potenciál alebo príznaky ohrozenia manželstva rozpadom. Rozvod je niekedy jedinou šancou vyslobodiť sa so spoložitia naplneného zlobou, nepriateľstvom a obojstranným utrpením. (Kasanová, 2008)

2.1 Rozvod

V súčasnej dobe je veľmi veľa nespokojných manželov a manželiek, utrápených manželských párov. Na Slovensku stúpa počet rozvodov. V tejto kapitole by sme charakterizovali pojem rozvod a jeho príčiny.

Stáva sa, že jeden z manželskej dvojice sa usiluje o rozpad manželstva a druhý sa až zúfalo snaží manželstvo udržať. V právnickej terminológii sa používa termín navrhovateľ pre toho, kto podáva súdu návrh na rozvod a druhý z manželov sa automaticky stáva odporcom. Odporca je teda ten, kto si v podstate rozvod nepraje. (Novák, 2012)

Rozvod manželstva je krajným riešením dlhodobej partnerskej krízy. Ide o zrušenie manželstva výrokom súdu, keď sú vzťahy medzi manželmi tak vážne rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj spoločenský účel. Súd môže manželstvo zrušiť, na návrh niektorého z manželov. Pri rozhodovaní súd prihliada na záujmy maloletých detí. Keďže s rozpadom manželstva je často spojený i rozpad rodiny, neprináša rozvod stresujúce situácie len manželom, ale aj ich deťom. (Kasanová, 2008)

Rozvod je vždy strata a strata bolí, lebo strácame blízkeho človeka a to, čo nám dobré dával. Strácame ilúzie o vzťahu, partnerovi, o sebe. Strácame túžby a priania, ktoré sme mali vo vzťahu a aj materiálne hodnoty, budúcnosť, ktorú sme spoločne plánovali a pocit, že sme na ťažkosti dvaja. Ak nám nie sú zverené deti do svojej starostlivosti, strácame každodenný kontakt s nimi. Rozvod manželstva je jednou z najťažších záťažových situácií hneď po smrti blízkej osoby. Vyrovnanie sa s touto životnou situáciou vyžaduje čas, priestor a porozumenie. (Poupětová, 2009)

Najčastejšie dôvody manželského rozvratu sú tieto:

- rozdielne názory na trávenie voľného času,
- nedostatok spoločných záujmov,
- rozdielne názory na práva a povinnosti v domácnosti,

- mimomanželský vzťah partnera,
- rozpory vo finančnom hospodárení,
- nespokojnosť v intímnom spolužití,
- nedostatok tolerancie zo strany partnera,
- hrubé jednanie partnera,
- rozdielne názory na výchovu detí,
- charakterové vady partnera,
- žiarlivosť partnera,
- závislosť na alkohole u partnera,
- partner nemôže mať deti.

Rozvod je nezvládnuteľná manželská kríza s narastajúcim rozvodovým potenciálom. Trvá asi rok pred rozpadom manželstva. Je charakteristická neschopnosťou manželov spolupracovať pri chode domácnosti, pri plánovaní aktivít a ich realizácii. Partneri si navzájom znižujú aktivitu, znižuje sa ich schopnosť adaptácie, tolerancie, pochopenia partnera. Konflikty riešia buď extrémnou formou alebo vôbec neriešia. Takáto disharmónia v manželstve nasáva vtedy, keď konflikty medzi partnermi dosiahli takú intenzitu, že nie sú uspokojované základné potreby partnerov. (Kasanová, 2008)

Sobotková (2007) poukazuje na to, že niektorí ľudia moralizujú a obviňujú ženu, že si neudržala manželstvo aspoň kvôli deťom, na druhej strane psychológovia tvrdia, že v prospech detí je lepšie konfliktný a neuspokojený vzťah ukončiť a žiť s deťmi v neúplnej rodine, ale relatívnom pokoji.

Rozvod v nás vyvoláva poväčšine len negatívne emócie. Spája nás s rozchodom, napätím, výčitkami, opustenosťou, vždy ide o ukončenie niečoho, čo malo na začiatku nejaký zmysel. Celý tento nekonečný kolobeh vnútornej bolesti bezpodmienečne súvisí s ukončením manželstva. Veď s rozvedeným partnerom máme spoločnú minulosť, nemôže nám byť úplne ľahostajný niekto, kto v určitom okamihu nášho života znamenal tak veľa a ak sú tu ešte aj spoločné deti. (Solárová, 2006)

Súd manželstvo rozvedie, ak je zistený kvalifikovaný rozvrat manželstva, ktorý musí byť hlboký a trvalý s tým, že už nie je možné obnoviť manželské spolužitie. (Novák, Průchová, 2007)

Model štádií rozvodovej situácie, sformuloval Bohannon do šiestich rovín:

1. *Emocionálny rozvod*, vyjadrujúci zhoršenie vzťahov medzi manželmi, narastanie napätia, ktoré často vedie až k separácii.
2. *Právny rozvod*, zahrňujúci súdom zistené príčiny, na základe ktorých sa manželia rozvádajú.
3. *Ekonomický rozvod*, týkajúci sa rozdelenia majetku.
4. *Rodičovský rozvod*, zahrňujúci otázky komu sa do opateru zveria deti a ako sa rozvádajúci manželia dohodnú na ich navštevovaní.
5. *Spoločenský rozvod*, týkajúci sa straty priateľov a známych.
6. *Psychický rozvod*, ktorý znamená nadobudnutie nezávislosti a vyrovnanie sa so stratou partnera. (Kasanová, 2008)

2.2 Vplyv rozvodu na dieťa

Ako každá iná významná životná udalosť aj rozvod a jeho vplyv na deti súvisia s mnohými činiteľmi. Medzi najdôležitejšie faktory, ktoré ovplyvňujú dopad rozvodu na deti patria:

- *vek dieťaťa* – väčšina odborníkov sa prikláňa k názoru, že dieťa môže byť v určitom veku na rozvod rodičov citlivejšie. pre niekoho je to vek od troch do piatich rokov. Niektorí odborníci tvrdia, že treba s rozvodom počkať, až kým dieťa nezačne chodiť do školy,
- *pohlavie* - problémy súvisiace s rozvodom rodičov mávajú podľa všetkého častejšie chlapci, dievčatá sa údajne dokážu lepšie vyrovnáť so situáciou. Rozdiel je napríklad i v tom, že u dievčat sa ťažkosti vyskytujú tesne pred rozvodom, u chlapcov zasa následne po rozvode. Je možné tu vidieť i súvis s preferenciou matiek pri zverovaní detí do výchovy, keďže niektorí odborníci tvrdia, že chlapcom by bolo lepšie v opatere otca,
- *vývojový stupeň* - je dôležitý v rámci pochopenia a adaptácie na rozvodovú situáciu,
- *poradie medzi súrodencami* - rovnako, ako v iných životných situáciách i v prípade rozvodu je jedným z faktorov zvládnutia stavu poradie medzi súrodencami. Napríklad, starší súrodenci môžu byť oporou mladším, prípadne mladší súrodenci môžu v starších vidieť vzor pre svoju identifikáciu,
- *množstvo konfliktov v rodine* - ak je napätie v rodine veľmi silné a konflikty sú príliš časté a intenzívne, je väčší predpoklad vzniku nežiadúcich reakcií, najmä ak sú deti do konfliktov neustále zaťahované a rodičia si cez ne vybavujú účty,

- množstvo času, ktorý sú deti nútené v konflikte stráviť - dlhodobý stres je zlý predpoklad pre úspešnú adaptáciu na rozvod. Okrem vlastných ťažkostí so zvládaním rozvodu sú ešte dlhodobo vystavované konfliktným situáciám, čo je pre ich optimálny vývin pomerne vysoko rizikový faktor,
- *rodičovská zrelosť* - prístup rodičov k deťom v rozvodovej situácii zameraný na pomoc pri zvládaní ich ťažkostí, ako je to len možné, snaha o kultivovaný rozvod, dostatok primeraných informácií, ktoré im poskytnú a podobne, sú prejavom rodičovskej zrelosti a teda od tohto sa môže rovnako odvíjať stupeň dopadu rozvodu na deti.
- *rodičovské osobné vyrovnanie s rozvodom* - to, ako sa deti s rozvodom s konečnou platnosťou vyrovnajú, v značnej miere závisí i od vyrovnania sa so situáciou rodičmi. Rodičia, ktorí toto nezvládajú, svojim deťom veľmi nepomáhajú v adaptácii,
- *prevzatie rodičovských rolí* - ak si rodičia dokážu i naďalej, po rozpade manželstva, zodpovedne plniť svoju rodičovskú rolu, je značný predpoklad pre primeranú adaptáciu dieťaťa na rozvod,
- *sociálna pomoc rodine* - môže výrazne ovplyvniť v pozitívnom zmysle proces adaptácie dieťaťa, predísť ťažkostiam pri zvládaní situácie, najmä ak je včasná, primeraná a dostatočná. (Kasanová, 2008)

Satirová (2006) píše, že rodina s jedným rodičom má svoje špeciálne problémy. Zabezpečiť úspešný vývoj detí i dospelého človeka v rodine s jedným rodičom je veľmi ťažká úloha. Deti nevidia v praxi vzťah medzi mužom a ženou, vyrastajú bez pravdivého modelu.

Doktorka Mária Krýslová z Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie v Bratislave publikovala rozbor prác, ktoré sa zaoberajú prispôbením sa dieťaťa situácii straty rodičov po rozvode. „Podstatné sú tieto záležitosti:

1. Kvalita vzťahu a starostlivosti.
2. Stabilita rodinných podmienok,
3. Kladenie posolstva – zvládneme to.
4. Dostupnosť sociálnej opory pre deti a pre rodičov.“

(Novák, 2012, s. 58-59)

Deti rozvodom trpia. Príliš často sa cítia odstrčené. Myslia si, že sú zodpovedné za rozpad rodiny. Niekedy k jednému alebo obom rodičom pociťujú hnev. (Solárová, 2006)

Berger (2011) poukazuje na to, že v niektorých prípadoch sa trápenie detí po rozvode rodičov prejaví výraznejšie ako len zlou náladou. Ak sú symptómy intenzívnejšie a trvajú dva až tri mesiace, je nutné vyhľadať odborníka. Stáva sa, že problémy vyrieši po jednom alebo dvoch sedeniach. Najčastejšie sa u detí po rozvode rodičov prejavujú psychosomatické ťažkosti a čím je dieťa mladšie, tým sa vyskytujú u neho častejšie. Všetky tieto ťažkosti vyjadrujú psychickú nepohodu dieťaťa. Ak matka uzavrie po rozvode nové manželstvo a vznikne úplná rodina s nevlastným rodičom, chlapci sa vedú prispôbiť novému rodičovi. Dievčatá s touto zmenou zápasia a nedokážu prijať nevlastného otca.

Pri rozpade rodiny, ktorý končí rozvodom, je možné konštatovať, že „dieťa je poškodzované bez ohľadu na vek, v ktorom sa nachádza. Ohrozenie zdravého psychosociálneho vývinu dieťaťa v súvislosti s rozpadom rodiny sa prejavuje rôznymi formami.“ (Hudecová, 2009, s. 118 -119)

Dieťa zažíva po rozvode rodičov hlboké pocity neistoty, úzkosti, frustrácie, najmä, ak rodič prestane ako rodič fungovať. Rozvodové skúsenosti dieťaťa môžu jeho správanie a citové prežívanie ovplyvniť vo výraznej miere a dlhodobo. preto by malo byť skôr zvykom, než veľkou zriedkavosťou a výnimkou, že rodičia navštívia psychologickú poradňu. (Kasanová, 2008)

Osamelé matky, ktorým zostanú deti po rozvode, mnohí obviňujú a moralizujú, že si neudržali manželstvo najmä kvôli deťom. Na druhej strane psychológovia tvrdia, že v prospech detí je lepšie konfliktný a neuspokojivý vzťah ukončiť a žiť s deťmi síce v neúplnej rodine ale relatívnom klude. Výsledkom prelínania týchto a ďalších názorov je všeobecný názor, že takéto rodičovstvo nie je optimálne, ale v dnešnej spoločnosti niekedy nevyhnutné. Matky, ktoré zostávajú s deťmi po rozvode sa stretávajú s mnohými problémami. *Prvá oblasť*, z ktorej pramení zvýšený stres sú praktické otázky ako financie, zamestnanie a vedenie domácnosti. *Druhá oblasť* sú osobné problémy – emočné distress a ohrozenie osobnej identity. *Tretím možným zdrojom* stresu sú vzťahy – problémová interakcia s deťmi, stále konflikty s bývalým manželom a neistota v prípadnom ďalšom vzťahu. Je vysoko pravdepodobné, že ženy v takejto

záťažovej situácii cítia stratu energie, pocity beznádeje a depresiu. Môžu byť preťažené a podráždené čo sa odráža na zhoršenom vzťahu s deťmi. Majú výčitky, prežívajú pocit viny a pochybnosti o sebe. (Sobotková, 2007)

Tradičný predpoklad, že deti potrebujú otca, aby sa vyvíjali normálne, začal byť vedecky overovaný až potom, ako začal narastať počet rodín s jedným rodičom (s matkou). Výskumy doteraz nepreukázali priamu súvislosť medzi absenciou otca vo výchove a možnými negatívnymi javmi vo vývoji dieťaťa. Samotná fyzická prítomnosť otca nemusí byť zárukou zdravého vývoja dieťaťa. (Sobotková, 2007)

2.3 Porozvodová starostlivosť a vyživovacia povinnosť

Ak boli splnené podmienky rozvodu, súd manželstvo rozvádza. Ak sú tu maloleté deti, upravujú sa práva a povinnosti rodičov voči týmto deťom na čas po rozvode. Určuje sa komu bude dieťa zverené do výchovy a ako bude každý rodič prispievať na jeho výživu. Je možná aj dohoda medzi manželmi, ale ju musí schváliť súd. Dôležitú úlohu v minulosti zohrávalo pri rozhodovaní o zverení dieťaťa do výchovy sexuálne správanie rodičov (nevera, homosexualita rodiča). Súdy v minulosti veľmi uprednostňovali matky, otec v podstate nemal možnosť získať deti. Rozvodové zákony sa však zmenili a súdy zverujú deti do výchovy tomu rodičovi, ktorý je vhodnejší. Žiaľ, sú prípady, keď otec žiada o zverenie detí do výchovy z pomsty voči matke. (Stavrovská, 2006)

V našej spoločnosti, a tiež aj v legislatíve, sú rozvedení otcovia považovaní za druhoradých rodičov. Dieťa je zverené do starostlivosti otca v tom prípade, keď matka starostlivosť hrubo zanedbáva alebo dieťa týra. Nie je ľahké sa vzdať kultu materstva, predurčuje na dlho život rodín. Má však za následok preťaženie matiek, či otcov odcudzených svojím deťom. V porozvodovej situácii

- **je dôležité, aby sa udržoval dostatočný kontakt a vzťah s každým na vysokej kvalitatívnej úrovni**, tým by malo byť zaistené, aby deti rozvodom nestratili jedného z rodičov. Rodič, ktorému boli deti zverené do výchovy, má slovami a skutkami podporovať ich kontakt s druhým rodičom. Súrodenci by mali mať príležitosť tráviť nejakú dobu s každým rodičom samostatne. Matka by mala deti presvedčiť, že stretnutie s otcom je veľmi cenné. Čím ľahšie to bude mať otec vďaka matke, tým pravdepodobnejšie bude kontakt udržiavať. Matka by mala deti včas pripraviť. Mala by

sa vyhnúť nepríjemným konfrontáciám so svojim bývalým manželom, keď si deti vyzdvihuje alebo vracia. Jednou z najťažších vecí je pre matku strata kontroly, ktorú pociťuje, keď sú deti pod dohľadom otca. Otec by mal zo svojej strany urobiť všetko, čo zvýši pravdepodobnosť, že matka bude jeho kontakty s deťmi podporovať. Mal by byť dôsledný a spoľahlivý, chodiť deti vyzdvihnúť včas a vrátiť ich podľa dohody. Otec by nemal využívať čas, kedy odovzdáva alebo vyzdvihuje deti na hádky so svojou bývalou manželkou. Obaja rodičia by mali byť pružní a ochotne sa prispôbiť jeden druhému,

- **rodičia by mali udržiavať kooperatívny, málo konfliktný vzťah**, táto požiadavka je pre rozvedených rodičov najťažšia, ale je to súčasne najväčší dar, ktorý môžu dať deťom. Ak medzi rodičmi naďalej pretrváva hnev a výrazné konflikty, deti sa budú cítiť rozpoltené, budú nepríjemne prežívať bolestné konflikty loajality, budú úzkostlivé a budú sa menej ovládať. Začnú pochybovať, či rozvod mal vôbec zmysel. Nie všetci ľudia sú nám sympatickí, nie všetkých máme radi, ale chováme sa k nim slušne. To nám môže pomôcť jednať aj s našim bývalým, bývalou,

- **kvalifikované a citlivé výchovné metódy**, všetky deti, bez ohľadu na manželský status ich rodičov, prosperujú najlepšie v rámci toho, čo psychológovia nazývajú autoritatívne rodičovstvo. Vzťah rodičov k deťom je charakterizovaný empatickým porozumením k detským potrebám, pozornou starostlivosťou, počúvaním a komunikáciou. Táto rodičovská stratégia vedie u detí k vyššej sebaúcte, zrelosti a spoločenskej zodpovednosti,

- **rodičia by mali deťom zabezpečiť čo najmenej zmien**, rozvod zmení deťom veľa vecí. Ak sa nepresťahujú, zostanú im tí istí priatelia, okolie i škola. Najdôležitejšie je, aby rodičia žili blízko seba, lebo dieťa môže stratiť kontakt s jedným z rodičov,

- **vhodný systém spoločenskej podpory pre deti a pre rodičov**, rozvod naruší dôveru v trvalosť lásky. To môže byť čiastočne kompenzované pokračujúcou láskou a záujmom príbuzných. Najlepšiu pomoc môže matka samoživiteľka a jej deti získať od aktívnej a podpornej spolupráce otca detí. Veľkou pomocou sú starí rodičia. Je na škodu, že rodičia sa s učiteľmi o rozvode nerozprávajú. Súcitiaci učiteľ by mohol byť pre dieťa v tomto krízovom čase oporou. Dobrá náhradná starostlivosť môže byť pre dieťa veľkou oporou a súčasne môže poskytnúť matke potrebnú úľavu. Umožňuje deťom, aby získali väčšiu mieru pozornosti dospelých. Vedci, ktorí sa danou problematikou zaoberali, odporúčali, aby bol úplne prerušený kontakt medzi dieťaťom

a rodičom, s ktorým po rozvode nebývalo v spoločnej domácnosti. V súčasnosti prevláda opačný názor. Pre dieťa je zraňujúca a vážna strata prerušiť kontakt s jedným z rodičov. Dnes odborníci skúmajúci rodinu sú po väčšine jednotní v tom, že pre dieťa je najlepšie, ak môže udržiavať kontakt s oboma rodičmi aj po ich rozvode. (Kasanová, 2008)

Stavrovská (2006, s. 29) sa zamýšľa nad skutočnosťou: „mnohokrát tým, že matka neumožní dieťaťu stretávať sa s otcom bez skutočne vážnych dôvodov, nastane zo strany dieťaťa také vážne odcudzenie, že v zásade už neskôr ani nebude mať záujem s otcom sa stretnúť.“

Matoušek (2008, s. 85) sa prikláňa k názoru, že: „pomáhať znamená pomôcť ľuďom, aby si dokázali pomôcť sami.“ poradenstvo je jedna z ciest ako pomáhať ľuďom prekonať ich problémy, ako objasňovať ich ciele a ako ich dosahovať.

Rodič, ktorému maloleté dieťa nebolo zverené do osobnej starostlivosti, má právo na pravidelné informovanie o maloletom dieťati, o jeho zdravotnom stave, školských výsledkoch a aktuálnych mimoriadnych podstatných veciach týkajúcich sa maloletého, tomuto právu zodpovedá povinnosť druhého rodiča. (Kasanová, 2008)

Rozhodujúcu zásluhu na vypracovaní a prijatí novely zákona o rodine, ktorým bola striedavá starostlivosť obidvoch rodičov o maloleté dieťa, majú najmä otcovia, ktorým nebolo dieťa zverené do osobnej starostlivosti a majú pocit, že druhý rodič urobil všetko preto, aby zmaril realizáciu súdom upraveného styku s dieťaťom. Návrh zákona vypracovali predovšetkým tí, ktorí na vlastnej koži zažili všetky možné úskoky zo strany druhého rodiča. V každom prípade treba snahu tvorcov zákona v našej spoločnosti vysoko oceniť. (Arnoldová, 2010)

Berger (2011) poukazuje na to, že striedavá starostlivosť nie je vhodná pre deti mladšie ako šesť rokov. Niektorým deťom striedavá starostlivosť veľmi vyhovuje. Necítia sa rozpoltené, že si musia vyberať medzi jedným alebo druhým rodičom. K úspešnej realizácii striedavej starostlivosti musia byť dodržané určité minimálne podmienky. Prvou podmienkou je blízkosť bydliska, aby dieťa mohlo chodiť do tej istej školy. Rodičia by mali byť schopní udržiavať spolu normálny a vecný vzťah, aby mohli hovoriť o dieťati, o jeho výchove, o škole. Podmienkou je aj nehovoriť negatívne o druhom rodičovi. Ostáva ešte finančná situácia. Pri takomto vyrovnanom spôsobe starostlivosti o dieťa sa neplatia alimenty, nakoľko sa otec stará o dieťa polovicu času.

Pred rozhodnutím pre striedavú starostlivosť je potrebné všetko dobre premyslieť. Ak sa striedavá starostlivosť podarí, môže byť skutočným bohatstvom nielen pre deti, ale aj pre rodičov, ktorí získajú čas sami pre seba a môžu mať slobodnejší osobný život. Myslíme na matky, ktoré mali v tradičnom systéme starostlivosti veľa starostí o všetko a niekedy sa ani nezastavili.

Stano (2010) konštatuje, že v prípade, ak sa rodič rozhodne požadovať v návrhu úpravu styku s dieťaťom, aby dieťa bolo zverené do osobnej starostlivosti, mali by byť splnené aspoň tieto predpoklady:

- pohnútkou rodiča v žiadnom prípade nesmie byť riešenie vzájomných konfliktov medzi rodičmi,
- schopnosť rodičov dohodnúť sa aj napriek tomu, že súd rozhodne o zverení dieťaťa do striedavej osobnej starostlivosti,
- dohodnúť sa na podobných pravidlách výchovy dieťaťa a jeho dennom režime,
- nezatajovať si dôležité skutočnosti týkajúce sa dieťaťa,
- vzájomná tolerancia a úcta oboch rodičov.

V tomto prípade bude aplikácia striedavej osobnej starostlivosti úspešná, obaja rodičia sa i naďalej môžu podieľať rovnakým dielom na formovaní a výchove svojho dieťaťa, čo je iba v jeho prospech.

Ako uvádza Šmolka (2008) striedavá výchova znamená, že dieťa žije určitý čas s jedným z rodičov a neskôr určitý čas s druhým rodičom. Na striedavej výchove by sa mali predovšetkým dohodnúť, inak by nebola v záujme dieťaťa. Dieťa by nemalo v súvislosti so striedavou výchovou meniť školu alebo predškolské zariadenie, mal by mu byť zachovaný okruh kamarátov, možnosť pravidelne realizovať svoje mimoškolské aktivity. Dohoda alebo rozhodnutie o striedavej starostlivosti by pripadala do úvahy, predovšetkým v tom prípade, keď rodičia aj po rozvode žijú naďalej v rovnakom meste. Ak je uzatvorená dohoda rodičov o striedavej výchove, bude súd skúmať, či je v súlade so záujmom dieťaťa. Ak nepríde k dohode rodičov o styku dieťaťa, je vhodné požiadať, aby tento styk určil súd.

Dôležitosť rodičovstva aj po rozvode profesor Matějček prízvukoval slovami: „prestali ste byť manželmi, ale zostávate rodičmi.“ Život pripravuje rôzne situácie a to život manželský aj rodinný. Ak sa ocitneme v rodinnom živote v situácii, kedy nevieme aké zvoliť riešenie, nie je slabosťou obrátiť sa na poradcu. (Šmolka, 2008, s. 105)

V niektorých prípadoch jeden rodič druhému bráni v styku s dieťaťom a považuje to za vysoko rafinovanú formu trestu, alebo pomsty za predchádzajúce manželské rozpory. Dieťa aj druhý rodič majú právo na styk a rodič, ktorý tomu zabraňuje si neuvedomuje ako ubližuje svojmu dieťaťu. Predovšetkým, styk musí byť súdnym rozhodnutím alebo súdne schválenou dohodou presne upravený. Môže sa stať, že aj napriek tomu, že rodič nebráni styku s druhým rodičom, dieťa tento styk odmieta. Takýto prípad treba riešiť v rodinnej poradni, kedy odborník vyšetrí dieťa. Ak príde k záveru, že styk s druhým rodičom nie je v záujme dieťaťa, styk zamietne. V ojedinelých prípadoch súd môže styk dieťaťa s druhým rodičom obmedziť alebo zakázať, ak nevhodným a nevhodným správaním vplýva na dieťa. Je dôležité si uvedomiť že rozhodujúce hľadisko pri zverení do výchovy dieťaťa po rozvođe je v záujme dieťaťa. (Šmolka, 2008)

3 ČINNOSŤ SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA

Sociálna práca je z pohľadu teórie uznávaná ako vedecky fundovaná odborná disciplína, ktorá prostredníctvom metód sociálnej práce zaisťuje na profesionálnej úrovni starostlivosť. Jej praktická aplikácia vstupuje do života všetkých potrebných sociálne znevýhodnených skupín v podobe služby, alebo aktivity, ktorá by mala „pomôcť klientovi tak, aby si dokázal pomôcť sám.“ Cieľom sociálnej práce je predovšetkým reflexia, zmierňovanie a následné riešenie sociálnych problémov spoločnosti. Profesionálne sa zaoberá ľudskými vzťahmi v kontexte sociálnych rolí. Dôležitou súčasťou je podpora fungovania klienta v situáciách, ktoré nie je schopný riešiť sám. Sociálna práca by mala jednotlivcom a sociálnym systémom pomáhať zlepšovať ich fungovanie a chrániť slabých. (Gulová, 2011, s. 14)

Sociálny pracovník je profesionál, ktorý disponuje osobitnými predpokladmi, vlastnosťami a schopnosťami. Prispieva k zlepšeniu situácie a nabáda jednotlivca, skupinu alebo komunitu k správnym postojom. Cieľom sociálneho pracovníka je zvyšovať spokojnosť jedinca vtedy, keď nie je schopný si svoje potreby zabezpečiť vlastnými silami.

„Pri analýze slova **sociálny** je možné zistiť, že toto slovo vystihuje synonymá ako: neformálny, kamarátsky, družný, pospolitý, spoločenský, týkajúci sa spoločnosti, vyplývajúci zo spoločenského života, zodpovedajúci potrebám, záujmom, požiadavkám spoločnosti.“ Vzťahujúci sa aj na hmotné zabezpečenie členov spoločnosti, na úpravy a usporiadanie spoločenských vzťahov. (Schavel et al., 2008, s.15)

Podľa Slovníka sociálneho pracovníka (In Kasanová, 2008, s.182) „**sociálna práca je** odborná disciplína, ktorá špeciálnymi pracovnými metódami zaisťuje sociálnu starostlivosť o človeka na profesionálnom základe. Vychádza zo systému poznatkov mnohých spoločenských vied (psychológie, sociológie, filozofie, etiky, pedagogiky, lekárskech, právnických, ekonomických vied) a aplikuje vedecké poznatky do praktickej činnosti. Zaoberá sa optimálnym fungovaním sociálnych inštitúcií zameraných na starostlivosť, zabezpečenie a pomoc jednotlivcom, skupinám alebo komunitám.“

Sociálny pracovník spolupracuje s ľuďmi, je sprievodcom v sociálnom svete človeka, ktorý tvorí hodnoty, alebo ktorému sa nedostalo alebo nedostáva to, čo

sa dostáva iným, človeka, ktorý sa trvale alebo prechodne nachádza v stave sociálnych kolízií. Osobnosť sociálneho pracovníka sa odvíja od kvalitného vzdelania, rozhl'adu, je integrovaným súhrnom, hodnotných povahových črt, profesionálnych predpokladoch a schopností, schopností komunikácie s klientom, s inštitúciami, spoločenskými organizáciami. Potrebné je aby dokázal analyzovať svoje vlastné pocity a pocity klienta. Sociálny pracovník by mal mať odborné vedomosti a zručnosti v oblasti sociálnej práce, aktívne zapojenie do života spoločnosti, kladné osobné vlastnosti ako sú poctivosť, spravodlivosť, pravdovravnosť, pracovitosť, vzbudzovať dôveru u ľudí. Z pozície praktických požiadaviek na osobnosť sociálneho pracovníka možno diferencovať:

- požiadavky na mikroúrovni – mať úctu ku klientovi, reálny postoj k vlastným možnostiam v konkrétnej sociálnej práci, vedieť reálne posúdiť potrebu sociálnej pomoci, stanoviť správnu diagnózu, pripraviť plán sociálnej práce s klientom, realizovať tento plán a vedieť ho zhodnotiť,

- požiadavky na mezoúrovni – byť schopný spolupracovať s pracovníkmi mimo inštitúcií, schopný spolupracovať so systémami, ku ktorým klient patrí (rodina, práca, škola, priatelia), vedieť porozumieť pozícii človeka a v organizácii prispievať k dobrej pracovnej atmosfére, byť schopný pracovať s konfliktami, schopný vyjednávať, podieľať sa na rozvíjaní politiky ústavu,

- požiadavky na makroúrovni – byť schopný poukázať na sociálne politické príčiny problémov sociálnych skupín, v ktorých je sociálny pracovník zaangažovaný, porozumieť odlišným procesom socializácie a rámcovým významom tých sociálnych skupín, z ktorých terčové skupiny pochádzajú. Dokázať prepojiť skúsenosti v práci a profilovať túto profesiu, dokázať jasne formulovať svoj názor a pohľad na sociálnu politiku, sociálnu starostlivosť a sociálnu prácu. (Longauer, 2006)

Sociálny pracovník by mal k rodine, ktorá je jeho klientom, zaujímať podporný postoj. Snažiť sa kompenzovať rodinný hendikep priamou pomocou a podporovať všetky rodinné sily, ktoré dávajú nádej na zvládnutie problémov. Sociálny pracovník by mal vo vzťahu k rodine vystupovať ako poradca a terapeut. (Hudecová, 2009)

Praktická sociálna práca v **užšom slova zmysle** je priamym, zámerným a pripraveným kontaktom sociálneho pracovníka s klientom za účelom stanovenia sociálnej diagnózy a realizácie sociálnej terapie. Jej súčasťou je tiež sledovanie

a hodnotenie výsledkov poskytovanej starostlivosti. V tomto zmysle je sociálna práca v spojení so sociálnou politikou, zabezpečuje sociálnu prevenciu, sociálnu ochranu, sociálne služby, sociálnu pomoc a sociálne poradenstvo. Sociálna práca v **širšom zmysle** zahŕňa sociálno-technické opatrenia ako je poskytnutie služieb a dávok sociálnej starostlivosti, účelné, odborné využívanie odborných nálezov, posudkov, rozhodnutí, spoluprácu s ďalšími odborníkmi v oblasti starostlivosti o človeka a administratívno - technické postupy vhodne spracované a zaužívané inštitúciami v oblasti starostlivosti o človeka. Sociálna práca ako praktická činnosť je profesionálna aktivita, ktorá umožňuje jednotlivcovi alebo skupinám identifikovať, eliminovať a riešiť alebo aspoň zmierniť sociálne problémy alebo vplyvy prostredia, ktoré na nich negatívne vplyvajú. (Kasanová, 2008)

3.1 Formy a metódy sociálneho pracovníka

Za najdôležitejšie úlohy v oblasti prevencie považujeme najmä:

- predchádzať vzniku nepriaznivých sociálnych udalostí,
- zisťovať príčiny sociálnych problémov,
- zlepšovať vzťahy v interakcii sociálneho prostredia a klienta,
- byť nápomocný pri riešení sociálnych porúch,
- venovať pozornosť tým, ktorí sa nemôžu zapojiť do normálneho chodu spoločnosti,
- podporovať tvorbu sociálneho spolunažívania,
- povzbudzovať sociálneho klienta k správnym postojom,
- pomáhať prekonávať spoločenské ťažkosti,
- pomáhať klientovi orientovať sa v systéme toku nových informácií,
- vyzdvihovať a poukazovať na rozdiely medzi subjektívnou sociálnou realitou a objektívnou reálnou skutočnosťou,
- odstraňovať negatívne indikátory v spoločnosti, ktoré zabraňujú sociálnemu vývinu občana,
- vytvárať možnosti podieľania sa na vzdelávacom, kultúrnom a spoločenskom živote,
- spolupodieľať sa na rozvíjaní a zlepšovaní schopností klienta riešiť vlastnú situáciu,
- sprístupňovať poskytovanie osobnej pomoci tak, aby nepoškodil klienta,
- zhromažďovať informácie o konkrétnych sociálnych udalostiach,
- uplatňovať legislatívne opatrenia a normy za účelom zlepšenia výkonu sociálnej práce,

- dodržiavať práva občanov.

Úlohou sociálneho pracovníka je (okrem konkrétnych činností) aj pochopiť každého klienta, zaujímať sa o neho, vcítiť sa do neho, zistiť aký je, mať ho rád, vidieť v ňom i dobré stránky, ktoré ostatným unikajú. (Oláh, 2008)

Novšou formou pomoci rodine v rozvodovej i porozvodovej situácii je **mediácia**. Rozvodová mediácia je alternatívne riešenie sporov zamerané na dohodu. Cieľom je „dohoda uľahčujúca život po rozvode tým osobám, ktoré sa na vzniku krízy nijako nepodielali, ale sú ňou ovplyvnené.“ Ide o priame vyjednávanie za účasti obidvoch strán a mediátora. Mediátor je neutrálna osoba, ktorá sa snaží pomôcť rodičom riešiť ich spor mierotvorným a kooperatívnym spôsobom. Proces mediácie zdôrazňuje zodpovednosť rodičov za rozhodnutia, ktoré ovplyvnia ich deti. Úspešná mediácia pomôže vyjasniť väčšinu sporných miest rozvodového konania. U rodičov sa objaví obnovená dôvera v ich schopnosť vzájomne spolupracovať s cieľom, čo najlepšie uspokojiť potreby svojich detí. Aj táto alternatíva umožňuje, aby bývalí manželia dokázali rozlíšiť rodičovskú a partnerskú rovinu vzťahu. Je to alternatíva, ktorá poskytuje možnosť na kultivované vyriešenie sporu. Sociálny pracovník môže plniť funkciu mediátora. (Hudecová, 2009, s, 122)

Krízovú intervenciu môžeme definovať ako zásah v dobe krízy, ktorý sa snaží minimalizovať ohrozenie klienta, objaviť a posilniť jeho schopnosť vyrovnáť sa so záťažou tak, aby jeho adaptácia posilnila rast a integritu a pokiaľ možno, aby sa predišlo negatívnym a deštruktívnym spôsobom riešenia. Podstatou krízovej intervencie v rodine je rýchle a kvalitné hodnotenie rodinnej situácie profesionálom a kompetencia poskytovať efektívnu pomoc. Aj pomáhajúci pracovník by mal však poznať niektoré zákonitosti, ktoré vyplývajú z danej situácie. Mal by s nimi počítať a prípadne ich klientovi sprostredkovať. Takouto situáciou je aj rozvod, ktorý je často sprevádzaný smútkom. Je to prirodzená reakcia na stratu partnera, preto by mal byť sociálny pracovník s touto zákonitosťou oboznámený a mal ju rešpektovať. Pozornosť klienta je potrebné orientovať aspoň dočasne na iné ciele a aktivity. Na jeho záujmy, prípadne profesiu. Krízovú intervenciu v rozvodovom procese je možné využívať predovšetkým v súvislosti s násilím v rodine, ktorá je často sprievodným javom rozvodového procesu. Obete násillia vyhľadávajú pomoc však často až ako krajné riešenie. Napriek tomu by mala byť v tejto situácii pomoc včasná a efektívna. (Hudecová, 2009)

Postoj sociálnych pracovníčok a pracovníkov k rodinám ako klientom, je postojový modus. Rozlišuje tri postojové módy:

- poradenský,
- terapeutický,
- podporný.

Postojový modus je pritom určovaný jednak osobnosťou samotného sociálneho, jednak môže byť determinovaný teoretickým prístupom, z ktorého pri práci s rodinou vychádza.

Pri poradenskom alebo direktívnom móde vystupuje sociálny pracovník voči rodine ako ten, kto vie. Svojou inštrukciou, čo má rodina robiť, aby vyriešila svoj problém, však preberá zodpovednosť za riešenie rodinných ťažkostí na seba. Existujú však problémy, ktoré oprávňujú direktívny postoj sociálneho pracovníka. V terapeutickom móde sa sociálny pracovník či sociálna pracovníčka sústreďuje najmä na interakčné vzorce v rodine. Zisťuje, akým spôsobom medzi sebou jednotliví členovia rodiny komunikujú, aké majú voči sebe postoje. V terapeutickom móde možno identifikovať viacero prístupov, ktoré sa odlišujú navzájom najmä mierou neutrality, terapeuta a spôsobom dosahovania zmeny v rodinnej interakcii. Tretí modus možno nazvať podporný. Je to modus, ktorý by mal najviac charakterizovať postoj sociálneho pracovníka a sociálnej pracovníčky v práci s rodinou. Tento postoj možno charakterizovať už známymi pojmami - pomoc, podpora a sprevádzanie. To znamená, že sociálny pracovník kompenzuje rodinný hendikep priamou pomocou (obstaraním informácií, finančnou pomocou,), snaží sa podporovať všetky rodinné sily k zvládnutiu aktuálnych ťažkostí a sprevádza rodinu v jej ťažkej životnej situácii. (Hudecová, 2009)

Sociálna práca ako transdisciplinárny odbor a ako pomáhajúca profesia orientovaná na riešenie sociálnych problémov čerpá veľkú časť svojich teoretických základov z poznatkov ostatných vedných disciplín, tieto ďalej syntetizuje a integruje s ohľadom na optiku svojho poznávania a svoje poslanie. Ako odbor transdisciplinárny je súčasne schopná spracovania, prenosu a odovzdávania inovovaných poznatkov iným vedám, a to nielen tým, z ktorých pôvodne čerpala. Sociálna práca v praxi aplikuje poznatky z iných vedných odborov, o ktoré sa bezprostredne opiera (pedagogika, psychológia, sociológia, právne vedy a iné) a poznatky získané vlastným vedeckým bádáním. Sociálna práca ako praktická činnosť je špecifická odborná činnosť, ktorá

smeruje k zlepšeniu vzájomného prispôsobovania jednotlivcov, rodín, skupín a sociálneho prostredia, v ktorom žijú a k rozvíjaniu sebaúcty a vlastnej zodpovednosti jednotlivcov s využitím zdrojov a schopnosti osôb a s využitím medziľudských vzťahov a zdrojov poskytovaných spoločnosťou. Je činnosťou v prospech klientov (jednotlivcov, rodín, skupín, komunit), ktorú je možné charakterizovať pojmami pomoc, podpora a sprevádzanie. (Oláh, 2008)

Pri náročných stresujúcich situáciách je dôležitá relaxácia, ktorá vedie k výraznému psychickému a telesnému uvoľneniu a zabraňuje pokračovaniu stresovej situácie, celkovo zvyšuje odolnosť proti stresu, umožňuje uvoľniť sa pre očakávanou stresujúcou situáciou, pomáha rýchlejšie sa učiť z novej situácie a harmonizuje psychický stav a telesné funkcie. (Dobříková, 2007)

Obsah pracovnej činnosti sociálnej prevencie:

- pripravuje podklady na rozhodovanie o výchovných opatreniach podľa osobitných predpisov,
- pripravuje podklady na rozhodovanie o ďalších opatreniach podľa osobitných predpisov,
- vedie evidenciu na úseku sociálno-právnej ochrany, sociálnej prevencie a náhradnej rodinnej starostlivosti a občanov, ktorým sa poskytujú sociálne služby,
- vybavuje podania občanov vo svojej pôsobnosti, spracúva štatistické ukazovatele na úseku sociálno-právnej ochrany a sociálnej prevencie,
- poskytuje výchovnú a poradenskú starostlivosť rodinám, v ktorých je vážne ohrozená alebo vážne narušená výchova dieťaťa a vývoj dieťaťa a rodinám, z ktorých bolo potrebné deti umiestniť do starostlivosti nahrádzajúcej starostlivosť rodičov, rodinám ktoré potrebujú sociálnu pomoc,
- vyhľadáva občanov vhodných vykonávať náhradnú rodinnú starostlivosť a deti, ktorým treba zabezpečiť náhradnú rodinnú starostlivosť a vedie prehľady a spisové dokumentácie týchto občanov a detí,
- sleduje vývoj detí v náhradnej rodinnej starostlivosti, v ústavnej výchove a ochrannej výchove,

- realizuje návštevy detí v ústavnej a ochrannej výchove, realizuje návštevy dospelých v nápravných i resocializačných zariadeniach, predkladá detskému domovu alebo domovu sociálnych služieb pre deti potrebnú dokumentáciu a doklady,
- predkladá krajskému úradu prehľad detí, ktorým treba zabezpečiť náhradnú rodinnú starostlivosť, ak ju nemožno zabezpečiť v okrese a prehľad občanov vhodných vykonávať náhradnú rodinnú starostlivosť, pre ktorých neboli vhodné deti v rámci okresu, vykonáva sociálnoprávnu ochranu a sociálnu prevenciu, poradenstvo pri riešení rodinných problémov a sociálnych problémov, vykonáva sociálno-terénnu prácu a v rámci nej i vyhl'adávaciú činnosť,
- vykonáva funkciu kolízneho opatrovníka maloletých a funkciu opatrovníka maloletých,
- navrhuje súdu nariadenie ústavnej výchovy a zrušenie ústavnej výchovy, zrušenie výchovných opatrení uložených súdom, obmedzenie alebo pozbavenie rodičovských práv.
- podáva správy a podnety súdu a iných štátnym orgánom vo veciach výchovy a výživy maloletých a spisuje návrhy a podnety vo veciach výchovy a výživy maloletých,
- plní úlohy vyplývajúce z medzinárodných dohovorov v oblasti práv detí sústavne sleduje vykonávané vykonávanie výchovných opatrení, o ktorých rozhodol a hodnotí ich účinnosť,
- zúčastňuje sa na trestnom konaní proti mladistvým,
- spolupracuje vo svojom územnom obvode s inými štátnymi orgánmi, obcami a ďalšími právnickými a fyzickými osobami v rámci výkonu sociálnoprávnej ochrany a sociálnej prevencie,
- pripravuje odborné stanoviská k odvolacím konaniam na úseku svojej činnosti a tieto so spisovou dokumentáciou odstupuje na rozhodnutie odvolacím orgánom,
- zabezpečuje odbornú správu písomností, ktorá pochádza z činnosti oddelenia sociálnoprávnej ochrany a sociálnej prevencie, stará sa o riadnu spisovú evidenciu a účelné a bezpečné uloženie a riadne vyradenie písomností,
- plní ďalšie úlohy uložené priamym nariadením, vedúcim odborom a vedúcim služobného úradu,
- plní ďalšie úlohy ustanovené zákonom. (Longauer, 2006)

3.2 Osobnostné predpoklady sociálneho pracovníka

Osobnosť sociálneho pracovníka je prvým, základným a tým najdôležitejším vkladom do vlastnej profesie. Je integrujúcim prvkom rôznych spôsobov, foriem a prístupov práce s klientom, pričom každý z nich vyzdvihuje význam osobnosti pracovníka z profesionálneho i ľudského hľadiska. že „základným pracovným nástrojom sociálneho pracovníka je v prevažnej väčšine prípadov on sám. Osobnostná výbava a životná skúsenosť sociálneho pracovníka priamo determinuje úspech alebo neúspech vzájomnej spolupráce s klientom.“ (Oláh, 2008, s. 87)

Kvalifikovaní sociálni pracovníci by mali spĺňať určité štandardné požiadavky na:

- vedomosti,
- zručnosti: interpersonálne, rozhodovacie, administratívne, vo využití zdrojov.

Profil požiadaviek na vedomosti

Kvalifikovaní sociálni pracovníci by mali mať osvojené vedomosti najmä v oblasti:

- psychológie, psychoterapie, patopsychológie, psychiatrie,
- sociológie,
- pedagogiky, andragogiky, biológie, zdravotvedy, ošetrovateľstva,
- práva - správneho práva, práva sociálneho zabezpečenia, rodinného práva,
- sociálnej politiky,
- výpočtovej techniky, informačných technológií.

Sociálny pracovník by mal mať prehľad:

o súčasnom stave sociálnej politiky v danom regióne, obci, o činnosti subjektov sociálnej politiky v danom regióne, o demografickej a ekonomickej situácii v regióne, o stave v oblasti sociálno-patologických javov v regióne, o koncepcii sociálneho rozvoja daného regiónu, najmä v časti sociálnych služieb, o súvislostiach formách sociálnej ochrany v zdravotníctve, vzdelávaní, pracovnom uplatnení. (Longauer, 2008)

Sociálny pracovník by mal byť schopní získavať, triediť a využívať príslušné zdroje informácií (klient, nadriadení, ostatní kolegovia, iné inštitúcie, dostupná literatúra, výskum). Predpokladom efektívneho výkonu sociálnej práce je aj schopnosť sociálneho pracovníka prijímať konštruktívnu spätnú väzbu na svoju prácu, využívať možnosť konzultácií a supervízie skúsenejších kolegov a odborníkov. Sociálny

pracovník by si mal uvedomiť dôležitosť sebvýchovy a sebvzdelávania a kontinuálneho vzdelávania pre výkon svojho povolania.

V praxi by mal sociálny pracovník uplatňovať nasledujúce postupy:

- aplikovať hlavné vedomosti a zručnosti, ako i ďalšie relevantné poznatky na prax,
- udržiavať dlhodobé vzťahy pri práci s jednotlivcami, rodinami alebo skupinami,
- voliť vhodné metódy posudzovania, plánovania a určovania cieľa pomoci,
- pomáhať poskytovať starostlivosť, radiť, viesť, ochraňovať jednotlivcov a rodiny v problémových situáciách,
- vykonávať poradenstvo,
- pracovať ako člen tímu,
- chápať a odstraňovať následky diskriminácie,
- pracovať etnicky senzitívnymi postupmi,
- používať antidiskriminačné postupy a poznať spôsoby boja proti individuálnemu a inštitucionálnemu rasizmu, pracovať podľa stanovených požiadaviek, využívať zákonnú moc tam, kde sa vyžaduje,
- chápať a ak je to potrebné i využívať spoluprácu rôznych odborníkov,
- rozpoznať zodpovednosť za rozhodovanie, pokiaľ sú požiadavky protichodné,
- chápať, ako sa utvára stratégia inštitúcie a ovplyvňovať ju. (Longauer, 2006)

V sociálnej práci sa profesionál angažuje celou svojou osobnosťou. Nie sú to len jeho teoretické poznatky, praktické skúsenosti a zručnosti, ale i jeho životný štýl, svetonázor, pozície a role, ktoré v spoločnosti zastáva a vo významnej miere aj prežívanie sociálneho pracovníka v kontakte s klientom, ktoré je zdrojom množstva pocitov, nápadov, predstáv. Význam osobnostných kvalít zvyčajne aj fakt, že v pomáhajúcom vzťahu sa pracovník pre klienta môže stať vzorom alebo modelom, ktorý stelesňuje pre neho dôležité charakteristiky. V tomto smere sú z nášho pohľadu dôležité najmä:

- kongruencia, zhoda vonkajšieho prejavu s vnútorným prežívaním, inkongruentnosť môže na klienta pôsobiť falošne ako neotvorenosť, čo zároveň bráni klientovi správať sa otvorene a autenticky,
- jeho osobnostné kvality, na základe ktorých klient pociťuje, že spolupracuje s človekom, pomáhajúci vzťah má byť vysoko profesionálny, no nesie i prvky normálneho ľudského stretnutia, zároveň máme na mysli i cieľavedomosť

a vytrvalosť, ktoré sa v rámci ním stanovených hraníc prejavujú snahou urobiť pre klienta maximum,

- jeho profesionálne kvality, teda pracovník by mal disponovať takými vedomosťami, zručnosťami a skúsenosťami, ktoré sú pre klienta relatívnou zárukou včasného a úspešného ukončenia spolupráce.

Ďalšími, významnými kvalitami, ktoré takýto nápomocný vzťah zo strany sociálneho pracovníka predpokladá najmä empatia, vrelosť a autenticnosť, ale i tvorivosť a flexibilná dôraznosť. Sociálny pracovník by mal teda vo svojej práci vidieť zmysel a mať k nej osobný vzťah. (Oláh, 2008)

3.3 Pomoc rozvedeným osobám

Rodina v rozvodovej situácii sa často stáva klientom sociálnej práce. Každý rozvod má stránku ekonomickú, právnu, ale aj osobnú. Rozvodová situácia predstavuje značnú záťaž pre všetkých zúčastnených. Napriek tomu by však nebolo správne pozeráť na rozvod ako na niečo nenormálne. Takýto pohľad by bol z hľadiska profesionálov pomáhajúcich profesií nesporne zavádzajúci a sťažujúci pomoc rodine ako klientovi sociálnej práce. Rozvodovosť nie je v našej spoločnosti novým javom. Jej narastajúci trend je však podmienený tempom spoločenských zmien. (Hudecová, 2009)

Porozvodová terapia by sa mala v každom prípade zaoberať aj deťmi, ktoré po rozvode trpia depresiami a obviňujú sa za rozvod rodičov. Rozpad rodiny je hodnotený ako sociálno-patologický jav. Partneri vo väčšine prípadov nechcú riešiť svoje problémy pred sociálnym pracovníkom a hanbia sa vyhľadávať pomoc. Základným predpokladom pre skvalitnenie sociálnej práce s rodinami po rozvode je hlbšie pochopenie rozvodových procesov a potreba zlepšenia ďalších odborných intervencií. treba si uvedomiť, že rozvod je proces záťažový a stratový. Cieľom akýchkoľvek odborných intervencií je tieto straty zmierniť, definovať ich a inventarizovať z pohľadu jedinca a aj z interakčného pohľadu. Odborná intervencia sa usiluje o kompenzáciu rozvodových strát na základe psychologickkej, sociálnej a tiež materiálnej vyváženosti, pričom sa snaží chrániť najmä deti. Intervencie zamerané na pomoc deťom z rozvedených rodín je výhodne koncipovať tak, aby dieťa samo s pomocou odborníka nadobúdalo schopnosť prispôbiť sa zmenám vyplývajúci, z danej situácie aj

bez priamej účasti rodičov. Dieťa by sa malo samo vyrovnávať s problémami, ktoré mu rozvod spôsobil. Každá poradenská intervencia ovplyvní kvalitu života nielen klienta, ale aj jeho najbližšieho okolia práve tak, ako ho ovplyvňujú problémy. (Kasanová, 2008)

Význam rodiny v našej spoločnosti sa odvíja najmä od jej jednotlivých funkcií, ktoré plní jednak vo vzťahu k svojim členom a členkám a jednak vo vzťahu k spoločnosti ako celku. Práve z týchto dôvodov stojí rodina v centre pozornosti teórie a praxe viacerých vedných disciplín a profesionálnych odborníkov. Jednotlivé vedné disciplíny a profesie nazierajú na rodinu z rôznych uhlov pohľadu a každý z nich prináša pre jej charakteristiku, vymedzenie miesta v spoločnosti a pre pomoc v prípade potreby osobitný prínos. Množstvo prístupov k problémom rodiny a ich prelínanie pritom zodpovedá povahe a komplexnosti javov, ktoré sa v nej odohrávajú. Poslanie sociálnej práce môžeme miesto sociálnej práce v práci s rodinou vnímať v dvoch rovinách:

- v rovine chápania rodiny ako prostredia klienta - jednotlivca. Sociálna práca je zacielená na odstránenie, respektíve zmiernenie sociálnych problémov jednotlivca prostredníctvom rodinného systému, ktorý predstavuje jeden z možných zdrojov vzniku i riešenia problému klienta. Prácu s rodinou možno v tomto prípade vnímať ako súčasť sociálnej práce s jednotlivcom. Aj anglický pojem case work zahŕňa prácu s jednotlivcami a ich rodinami,

- v rovine chápania celej rodiny ako klienta. Sociálna práca je zameraná predovšetkým na zmenu fungovania rodinného systému a na adaptáciu celej rodiny na nové podmienky. Práca s rodinou (či ide o rodinné poradenstvo, terapiu alebo sociálnu prácu) sa dá robiť aj s jednotlivcom. Rozhodujúce je pritom to, že sa ako cieľ nesleduje zmena týkajúca sa jednotlivca, ale zmena fungovania celej rodiny. Pri sociálnej práci s rodinou teda nemusíme nevyhnutne pracovať s jej všetkými členmi (Oláh, 2008)

Medzi podmienky, pre sociálnu prácu s rodinou možno zaradiť najmä nasledovné faktory:

Ochota, motivácia a pripravenosť členov a členiek rodiny k spolupráci a zmene - dôležitým faktorom, ktorý v mnohých prípadoch rozhoduje nielen o úspechu, ale i samotnom začatí práce s rodinou je skutočnosť, či rodina pomoc vyhľadá alebo či je k spolupráci donútená. Viacerí odborníci a odborníčky upozorňujú na skutočnosť, že jedným zo základných predpokladov pomáhania je podmienka dobrovoľnej účasti

klienta (rodiny). Za skutočnú pomoc je považovaná pomoc, ktorú sama rodina alebo niektorý z jej členov vyhľadá alebo v prípade, že je iniciátorom kontaktu sociálny pracovník alebo sociálna pracovníčka, pomoc dobrovoľne prijme. V sociálnej práci s rodinou sa však často vyskytujú práve situácie, keď je nutné voliť opatrenia sociálnej kontroly a v takomto prípade je ale nevyhnutné usilovať sa o získanie dôvery rodiny a motivovanie k spolupráci a k zmene. Uvedenú skutočnosť je dôležité reflektovať i z etického hľadiska a pri každom prípade zvažovať, do akej miery má sociálny pracovník právo zasahovať do takejto súkromnej a intímnej sféry života, akou je rodinného prostredie.

Efektívnosť sociálnej práce s rodinou ďalším faktorom, ktorý je možné pri sociálnej práci s rodinou zvažovať, je jej efektívnosť. Ak sociálny pracovník zvažuje túto formu práce, malo by to byť v tom prípade, že od tejto formy práce možno očakávať účinnejšie výsledky ako od iných foriem sociálnej práce. Problém sa týka rodiny ako celku. (Oláh, 2008)

ZÁVER

Rodina je základom spoločnosti už stovky rokov. Manželia by mali pre svoje deti vytvoriť ovzdušie preniknuté láskou. Rodinné prostredie sa má stať bezpečným zázemím. Rodina vždy mala svoje problémy, s ktorými žila, ktoré ju trápili, tešili, stmeľovali. Je smutnou pravdou, že chudoba, alkoholizmus a najmä rozvod v modernej dobe postihuje čím ďalej viac rodín a stáva sa bežným javom. Rozvod rodičov je bolestným zásahom do života ich detí. Dotýka sa detí v každom veku a hlavne v emocionálnej oblasti, v ktorej prichádza k mnohým zraneniam, často aj trvalým. Zvlášť vo chvíli, keď sa rozpadá základná životná istota dieťaťa, jeho rodina, majú blízki ľudia a priatelia nenahraditeľný význam. Mat' možnosť prejaviti' svoje pocity v rámci bezpečného vzťahu prináša dieťaťu úľavu. Zdieľanie je základnou ľudskou potrebou a je veľmi smutné, keď sa v okolí dieťaťa nenájde nikto, komu by sa mohlo zveriti'. Rozvodom zďaleka nič nekončí, práve naopak začína sa kolotoč starostí, hlavne čo sa týka výchovy dieťaťa. Žiadne dieťa nemôže za rozvod svojich rodičov, ale každé dieťa má v sebe silu zvládnuť rozpad rodiny a žiti' šťastný život.

Naším cieľom bolo objasniť problematiku rozvodu, zistiť a priblížiť čitateľovi, aký negatívny vplyv má rozvod manželov na fyzický a psychický vývoj dieťaťa. Ak aj nebudú obidvaja rodičia žiti' s deťmi pod jednou strechou, najdôležitejšia je však tá skutočnosť, že deti cítia, že majú rodičov, ktorí svoje deti milujú a budú vždy blízko. Deti by mali vedieť, že sa môžu kedykoľvek na nich obrátiť, zvlášť v ťažkej životnej situácii a budú ich oporou.

Domnievame sa, že pre život nejestvuje žiadna univerzita. Život sám, prežitý v láskyplných a zmysluplných vzťahoch je tým najvyšším stupňom vzdelania človeka. Veľmi pekne to vystihuje čínske príslovie, ktoré hovorí:

„Ak je v duši svetlo, v človeku je krása. Ak je v človeku krása, v jeho dome vládne harmónia. Ak v jeho dome vládne harmónia, v krajine je pokoj, vo svete je mier.“

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

ARNOLDOVÁ, M. SOS striedavá osobná starostlivosť rodičov o maloleté dieťa. In *Dieťa nielen pre rodičov*. 2010, roč.16, č. 9, s. 40-41. ISSN 1335-0919

BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Public promotion, 2008. 242 s. ISBN 978-80-969944-0-3

BALUCHOVÁ, E. Charakter vzťahov v rodine. In *Vychovávateľ*. 2010, roč. 58, č. 8, s. 32-34. ISSN 0139-6919

BERGER, M. *Když se rodiče rozvádějí*. Praha: Portál, 2011. 131 s. ISBN 978-80-7367-843-2

CABANOVÁ, V. Kontext rodiny a spoločnosti v čase globalizácie, alebo potrebujeme zachovať tradičnú rodinu? In *Rodina a škola*. 2006, roč. 55, č. 3, s. 12. ISSN 0231-6463

DOBRÍKOVÁ, P. *Zvládanie záťažových situácií*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2007. 126 s. ISBN 978-80-89271-20-7

GULOVÁ, L. *Sociální práce*. Praha: Grada Publishing, 2011. 208 s. ISBN 978-80-247-337-91

HARTL, P. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. 792 s. ISBN 978-80-7367-685-5

HUDECOVÁ, A. Sociálna práca s rodinou. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2009. 250 s. ISBN 987-80-8083-845-4

KASANOVÁ, A. *Spríevodca sociálneho pracovníka I*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2008. 1.vyd. 449 s. ISBN 978-808094-277-9

LENCZOVÁ, T. Rodina – zrkadlo spoločenského vývoja. In *Rodina a zodpovedné spoločenstvo dnes*. 2006, roč. 11 s. 5-19. ISSN 1335-7980

LONGAUER, V. *Vybrané kapitoly zo sociálno-právnej ochrany*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2006. 103 s. ISBN 80-8050-966-2

LOVE, P. *Jak beze slov zlepšit své manželství*. Praha: Návrat domů, 2009. 215 s. ISBN 978-80-7255-214-6

MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2008. 384 s. ISBN 978-80-7367-5028

NOVÁK, T. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. Praha: Grada, 2012. 144 s. ISBN 978-80-277-4110-9

NOVÁK, T. – PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2007. 144 s. ISBN 978-80-247-1449-3

OLÁH, M. *Úvod do štúdia a dejín sociálnej práce*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sv. Alžbety, 2008. 208 s. ISBN 978-80-969449-6-5

ONDRÍKOVÁ, E. Kooperácia relevantných výchovných inštitúcií pri eliminácii agresie medzi stredoškólákmi. In *Vychovávateľ*. 2012, roč. 60, č. 7-8, s. 33-38. ISSN 0139-6919

POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. Praha: Publishing, 2009. 176 s. ISBN 978-80-247-2046-3

SATIR, V. *Kniha o rodině*. Praha: Práh, 2006. 357 s. ISBN 80-7252-150-0

SCHAVEL, M. – ČIŠECKÝ, F. – OLÁH, M. *Sociálna prevencia*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, 2008 138 s. ISBN 978-80-89271-22-1

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007. 217 s. ISBN 80-7367-250-8

SOLÁROVÁ, M. Rodičovstvo sa rozvodom komplikuje. In *Dieťa nielen pre rodičov*. 2006, roč. 12, č.3, s. 44-45. ISSN 1335-0919

STAVROVSKÁ, Z. Mama kontra otec. In *Dieťa nielen pre rodičov*. 2006, roč. 12, č. 2, s.28-29 ISSN 1335-0919

ŠMOLKA, P. *Manželská a rodinná trápění*. Praha: Portál, 2008. 191 s. ISBN 978-80-7367-448-9

ŠMOLLOVÁ, B. Bachova kvetová terapia. In *Dieťa*. 2007, roč. 13, č. 1, s. 50-51. ISSN 1335-0919

TOMÁNEK, P. Súčasný problémy rodinnej výchovy. In *Rodina a škola*. 2012, roč. 60, č. 1, s.16-17. ISSN 0231-6463

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Meno autora: Ján Báčik

Odbor: 6501R012 – Management cestovného ruchu (Bc. MCR)

Forma štúdia: Kombinované štúdium

Názov práce: Konflikty v rodinách a ich riešenie

Rok: 2013

Počet strán bez príloh: 42

Počet titulov českej literatúry a prameňov: 26

Počet internetových zdrojov: 0

Vedúci práce: PhDr. Ernest Kováč